

А. Г. Герасименко,
к. е. н., доцент, докторант кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університет

РИНКОВА ВЛАДА ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ЧИННИК СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

A. Gerasymenko,
PhD in Economics, Associate Professor, Post-Doctoral Student of Chair of Economics and Competition Policy,
Kyiv National University of Trade and Economics

MARKET POWER AS A DETERMINANT OF STRUCTURAL CHANGES OF UKRAINIAN ECONOMY

У статті досліджено ряд структурних зрушень, що відбулися в економіці України протягом останніх десяти років. Встановлено факт погіршення структури вітчизняної економіки, посилення її сировинного блоку. На прикладі вітчизняного гірничо-металургійного комплексу, хімії, електроенергетики проілюстровано, як накопичення та експлуатація ринкової влади окремими суб'єктами господарювання чи їх об'єднаннями в умовах відсутності дієвої структурної політики держави поглиблює існуючі макроекономічні диспропорції. Вплив ринкової влади на зміну структури національної економіки визнано детермінуючим. Автором обгрунтовано ризики незбалансованого розвитку окремих галузей вітчизняної економіки, на основі яких актуалізовано потребу у запровадженні науково-обгрунтованої і зваженої структурної політики в Україні. При цьому в статті наводяться пояснення позитивного ефекту такої структурної політики на розвиток конкуренції в економіці, що раніше заперечувався теорією галузевих ринків. У цьому контексті окреслено вектор позитивних соціально-економічних перетворень.

The article investigates some structural changes of Ukrainian economy of last ten years. It points the fact of deterioration of the Ukrainian economy structure and expansion of its raw component. Using the examples of mining and metal sector, chemicals and power sector the author illustrates, how the accumulation and exploitation of market power by certain firms and their associations deepen existing macroeconomic disproportions in condition of efficient state structural policy absence. The impact of market power onto the changes of national economy structure is found to be determinant. The author grounds risks of unbalanced development of some Ukrainian industries and actualizes the need of scientifically based and reasonable structural policy of Ukrainian state. Also the article put arguments for positive effect of such a structural policy on the development of competition in the economy. The latter has been denied in the theory of industrial economics. The vector of positive social and economic transformation is defined in this context.

Ключові слова: ринкова влада, структура економіки, структурні зрушення, структурна політика.
Key words: market power, economy structure, structural changes, structural policy.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Неефективність структури вітчизняної економіки є загально визнаним фактом, що аргументується й обгрунтовується у працях цілої низки вітчизняних вчених-економістів, серед яких В. Геєць і Л. Шинкарук [1], Б. Кваснюк [2], І. Крючкова [3], А. Мельник [4], В. Волинець [5], С. Єрохін [6] та ін. Серед причин неефективності зазвичай виділяють еволюційні — пов'язані з орієнтацією економіки радянської України на потреби об-

меженої кількості секторів всієї економіки СРСР, інституціональні, серед яких найбільш популярними є рентоорієнтованість вітчизняного бізнесу й органів державної влади, відсутність ефективної державної структурної політики, здатної стимулювати такі структурні зрушення в економіці, які дозволять подолати існуючі структурні диспропорції між попитом і пропозицією, споживанням й інвестиціями, ціною і вартістю та ін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

С. Кіреєв і В. Луцков пишуть, що джерелом структурних змін, а з ними і структурних зрушень в економіці є зміни у структурі суспільних потреб. При цьому вчені зазначають, що еволюція цих потреб є функцією науково-технічного прогресу й інноваційних циклів, суспільного поділу праці та її подальшої спеціалізації, економічної політики держави та зовнішньоекономічних зв'язків національних господарств тощо [1, с. 48—49].

Як бачимо, цей перелік не містить фактора ринкової влади, хоча сучасна теорія галузевих ринків доводить його потужний вплив на зміну уподобань і потреб споживачів [7, с. 1—17; 8, с. 566—588; 9, с. 225—236]. Немає його і в аналогічних переліках, що наводяться Н. Далевською [10, с. 17], Ю. Чайкою [11, с.37], А. Арутюняном [12, с. 56—57]. Вплив ринкової влади на систему суспільних потреб і інтересів і, зрештою, на структуру національної економіки досі не став об'єктом окремих досліджень вітчизняних економістів. Втім це ще не означає заперечення вітчизняною науковою думкою здатності ринкової влади деформувати макроекономічні пропорції в Україні. В будь-якому разі про це свідчать окремі висловлювання відомих українських вчених. Наприклад, А. Мельник та А. Васіна в одній із спільних праць побіжно зазначають, що основною рушійною силою структурних зрушень в економіці України періоду незалежності була і залишається "економічна влада олігархічно-інсайдерських груп" [13, с. 55]. Ще більш вдалою ілюстрацією визнання фактору ринкової влади в числі чинників деформації структури національної економіки є цитата М. Меламед, що говорить: "Звуження сфери використання наявного капіталу монополізованими ринками як результат часткової фрагментарності відродження виробництва, зумовлює постійне зростання розриву між сукупним попитом та можливостями його задоволення за рахунок вітчизняного виробництва. Головними факторами конкуренції стають не витрати, ціна і якість, а рівень та обсяг корпоративної влади і контролю за ринком" [1, с. 250]. В. Геєць, І. Крючкова, С. Кіреєв, Т. Приходько, Р. Мудрак так чи інакше визнають той факт, що ринкова і більш широка економічна влада, сконцентрована в Україні в потужних бізнес-угруповуваннях на кшталт Систем Кепітал Менеджмент (СКМ), Приват, ІСД, EastOne, GroupDF та ін., все більшою мірою визначає не тільки сучасну, але й, що є більш принциповим, майбутню неефективну структуру національної економіки.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

У цій статті ми ставимо за мету перевірити обґрунтованість наведених вище тез, встановити характер та міру впливу ринкової влади на структурні зрушення в економіці України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Для реалізації поставленої мети, порівняймо галузеву структуру вітчизняної економіки з галузеву структуру господарства ЄС як деяким індикатором відносної ефективності галузевої структури. При цьому слід розуміти, що таке порівняння не означає апріорного визнання ідеальності галузевої структури європейської економіки. У якості нормативу порівняння її ми взяли з кількох суто об'єктивних причин: поперше, господарство ЄС не є унітарним, складаючись із ряду автономних національних економік, а зріз його га-

лузевої структури є нічим іншим як деяким середнім значенням, розрахованим шляхом агрегування та узагальнення національної статистики країн-членів ЄС; по-друге, економіки країн — членів ЄС в своїй переважній більшості відносяться до групи розвинених країн, що свідчить про відносну ефективність їх галузевої структури. При цьому з дослідження нами свідомо виключається фінансовий сектор. Цьому є дві причини. Перша причина полягає у тому, що зумовлена прискореною фінансизацією економік розвинених країн світу економічна криза 2008—2009 років, показала, що наслідування провідних економік за цим індикатором є справою ризикованою, особливо тоді, коли диспропорція між фінансовим і реальним секторами економіки є не єдиним її структурним провалом. Друга причина полягає в тому, що фінансові установи входять до складу чи не кожної із діючих в Україні бізнес-груп, забезпечуючи внутрісекторну конкуренцію останніх на противагу їх галузевій концентрації в рамках реального сектору. Вітчизняні банки, страхові компанії, кредитні союзи та ін. не володіють ні власною ринковою владою (наприклад, частка найбільшого банку на вітчизняному ринку банківських послуг станом на початок листопада 2013 р. складає 20 %, а виміряний за допомогою Індексу Херфіндала-Хіршмана рівень ринкової концентрації — 0,074¹), ні імпортованою з інших ринків, галузей, сфер діяльності за допомогою механізму мультиринкової взаємодії. А отже, виключення фінансового сектору з аналізу дозволяє з одного боку підвищити якість вибірки, а з іншого — взяти галузеву структуру економіки ЄС за норматив порівняння.

При порівнянні питомої ваги окремих видів діяльності у валовому випуску України та ЄС першим впадає в око суттєве, майже п'ятикратне перевищення частки добувної промисловості у валовому випуску України над аналогічним показником для ЄС (рис. 1). Ці статистичні дані є фактичним підтвердженням розповсюдженої тези щодо сировинного характеру вітчизняної економіки.

Щоправда, тут слід здійснити деяку категоріальну корекцію. Адже у світовій економіці сировинними в першу чергу називають ті економіки, що спеціалізуються на видобутку та експорті мінеральних ресурсів. В Україні ж добувний сектор не є експортоорієнтованим. Тільки 11 % вітчизняного експорту в 2012 році припадає на його продукцію². Продукція добувного сектору переважно споживається вітчизняними металургіями та хіміками, але, і в цьому полягає основна проблема, для виробництва продуктів найперших стадій обробки — напівфабрикатів з низькою доданою вартістю. Частка такої продукції в структурі вітчизняного експорту складає вже більше третини.

Експортуючи ж значні обсяги напівфабрикатів за кордон ми недостворюємо додану вартість у країні, відповідно недовиробляємо національного продукту, обмежуємо себе в робочих місцях і, зрештою, в кінцевій продукції власного виробництва. Останню в результаті такої короткострокової стратегії розвитку вітчизняної економіки нам приходиться імпортувати в країну, інвестуючи тим самим у розвиток інших національних економік та поглиблюючи існуючі диспропорції. У ЄС співвідношення між валовою доданою вартістю, створеною в переробній промисловості, та валовою доданою вартістю, створеною в добувній промисловості, складає в середньому 18 разів³. В Україні — 2 рази⁴. Розрив — величезний. Навіть корекція цих показників на кілька стадій переробки мінеральних ресурсів, про потребу якої йшлося вище, не здатна суттєво його скоротити.

Іншою відомою проблемою надмірного захоплення розвитком сировинних чи наближених до них галузей економіки є так звана голландська хвороба, що проявляється у надмірному перерозподілі інвестицій на користь сировинних (чи прирівняних до них) галузей та пов'язаному з ним знекровленні переробної промисло-

¹ Розраховано автором за даними Асоціації українських банків [14].

² Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [15].

³ Розраховано автором за даними Євростат [16].

⁴ Розраховано автором за даними Державної служби статистики України [15].

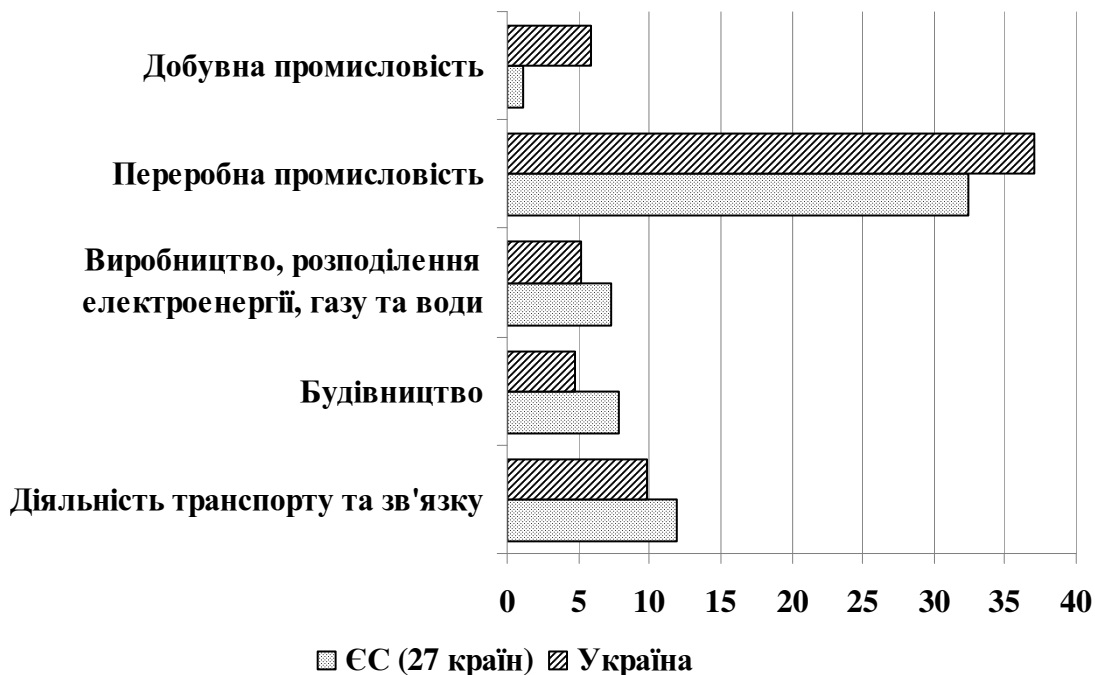

Рис. 1. Порівняння галузевої структури валового випуску в Україні та ЄС, 2012 р. *, **

* З дослідження виключені: фінансовий сектор з обґрунтованих вище причин, сільське господарство — з огляду на несумісність статистичних даних України та ЄС в частині обліку сільськогосподарського випуску та агрегована група інших видів діяльності — з огляду на її природну нерепрезентативність. Подібна корекція вибірки не впливає суттєво на результат порівняльного дослідження, оскільки передбачає єдину методику відбору галузей і застосовується одночасно до даних вітчизняної та європейської статистики.

** Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [15] та даними Євростат [16].

вості й інших видів діяльності, що характеризуються вищою доданою вартістю. Характеризуючи перебіг вітчизняної версії голландської хвороби В. Міщенко акцентує увагу на тому, що причиною цього недугу в Україні є не тільки вихідна структурна диспропорція, що зумовлює природний перетік капіталу, але і свідоме поведінка окремих суб'єктів господарювання — носіїв ринкової влади у цих галузях. Він пише: "Протягом останнього десятиріччя гірничо-металургійний комплекс набув в Україні, так би мовити, самодостатньої ролі. За цим формулюванням стоїть його потужне лобі у всіх ланках влади і високий рівень "партнерських" відносин з державою, за яких він регулярно отримує преференції. Рівень рентабельності і відповідно інвестиційна привабливість сировинних секторів економіки істотно перевищують галузі, що виробляють продукцію з високим ступенем переробки. Тобто склалася ситуація, за якої надприбутки в сировинному і хіміко-металургійному секторі притягують до них інвестиційні потоки і блокують таким чином розвиток високотехнологічних галузей та диверсифікацію економіки" [17, с.9].

На підтвердження такої думки вченого свідчить і гірничо-металургійна статистика. У 2012 році в гірничо-металургійному комплексі (ГМК) п'яти вертикально-інтегрованими бізнес-групами контролювалося від 56 % до 100 % галузевого випуску (рис. 2), що в свою чергу складає близько третини промислового випуску в Україні. Тобто йдеться про мультиплікацію ринкової влади відповідних бізнес-утворень в рамках всієї економіки.

Оскільки ж метою експлуатації ринкової влади є максимізація економічної ренти, то спостерігаючи поступове скорочення норми рентабельності у вітчизняній металургії протягом останніх восьми років, опоненти такої точки зору могли б заперечити дію фактору ринкової влади в загостренні голландської хвороби в Україні. Мовляв відсутні ринкові важелі для перетоку капіталу у цю галузь, як і неринкові — концентрація політичного ресурсу під контролем власників основних

вітчизняних металургійних потужностей не сприяє зростанню ні чинної, ні потенційної конкуренції в галузі. Для спростування такої гіпотези вважаємо за доцільне ще раз акцентувати на широкому розповсюдженні вертикальної інтеграції в галузі (рис. 2). Вилучення економічної ренти суб'єктом ринкової влади може відбуватися на будь-якій із ланок технологічного ланцюга.

Зважаючи на те, що левова частка української добувної промисловості орієнтована на забезпечення потреб вітчизняного ГМК, порівняймо динаміку рентабельності операційної діяльності у добувній промисловості та в металургії (рис. 3). Як бачимо, має місце чітка обернена залежність між цими двома показниками. В періоди зростання прибутковості металургійного виробництва скорочувалась прибутковість в добувній галузі. І навпаки.

Якби провідні підприємства двох досліджених секторів вітчизняної економіки не були пов'язаними між собою відносинами контролю, зокрема, відносинами власності, змальованими на рисунку 3 динаміка могла б свідчити про наявність жорсткої поведінкової конкуренції між ними, що забезпечує нестабільність пропорцій розподілу прибутку між суміжними галузями. Втім підприємства цих суміжних галузей належать до складу єдиної бізнес-групи (єдиного суб'єкта господарювання в термінах Закону України "Про захист економічної конкуренції"). А отже, йдеться про внутрігруповий перерозподіл коштів, відомий в економічній теорії під назвою перехресне субсидування.

Коли міжнародні угоди обмежують вітчизняних виробників металу в активному використанні доступної їм внаслідок інтеграції ринкової та політичної влади державної допомоги, така допомога спрямовується до іншого елементу системного гірничо-металургійного бізнесу вітчизняних бізнес-груп — добувного. До речі, частка державної допомоги підприємствам вугільної галузі складає майже половину вартості всієї галузевої державної допомоги в Україні [19, с. 71]. Коли кризове падіння світового ринку металопродукції разом із ви-

соким ступенем зношеності і моральної застарілості вітчизняних металургійних потужностей не дозволяє вітчизняним металургам ефективно експлуатувати належну їм ринкову владу, вони зміщують сферу вилучення економічної ренти вгору по технологічній вертикалі. Якщо ж поглянути на результати цих маніпуляцій з точки зору макроекономічних пропорцій і впливу відповідної поведінки на структуру національної економіки, то бачимо поступове зростання частки добувального сектору в економіці України (рис. 4), що повністю повторює тренд зміни рентабельності.

Таким чином, можна зробити висновок, що застосування перехресного субсидування як інструменту експлуатації власної ринкової влади потужними вертикально-інтегрованими бізнес-групами у вітчизняному ГМК вмикає класичний ринковий механізм переливу капіталу, який із року в рік погіршує й без того недостатньо ефективну структуру вітчизняної економіки.

Аналогічні процеси спостерігаються і в інших монополізованих галузях вітчизняної економіки, зокрема хімії, де понад 30 % галузевого випуску сконцентровано у виробництві мінеральних добрив, майже дві третини якого контролюється однією із провідних вітчизняних бізнес-груп — Group DF; в електроенергетиці, де конкуренція наразі звелася до співпраці державного монополіста ДП "Енергоатом" і приватного монополіста — Донбаської паливно-енергетичної компанії (ДТЕК), що входить до складу найпотужнішої бізнес-групи України — Систем Капітал Менеджмент (СКМ).

Зрештою, можемо стверджувати, що для всієї економіки України виконується правило, за яким обов'яз-

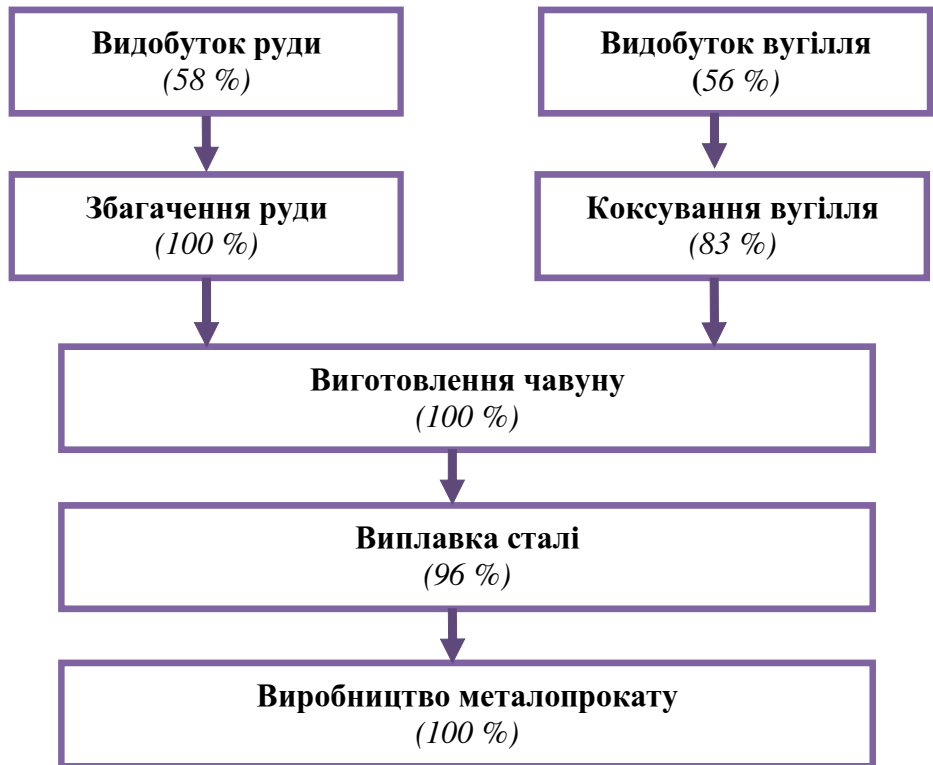

Рис. 2. Вертикальна інтеграція в гірничо-металургійному комплексі України, 2012 р.

Складено автором за результатами власних розрахунків на основі даних Порталу гірничо-металургійного комплексу України [18].

ковою умовою економічного зростання в галузі є наявність деякої міри ринкової влади у її основних операторів. Для таких же галузей, як легка промисловість, деревообробка, виробництво будівельних виробів, сільське господарство, де концентрований національний капітал або відсутній взагалі, або його присутність не є визначальною, виявлене правило означає подальший занепад, а для промисловості в цілому — поглиблення структурних диспропорцій. При цьому слід розуміти, що йдеться не про керований процес збалансування еконо-

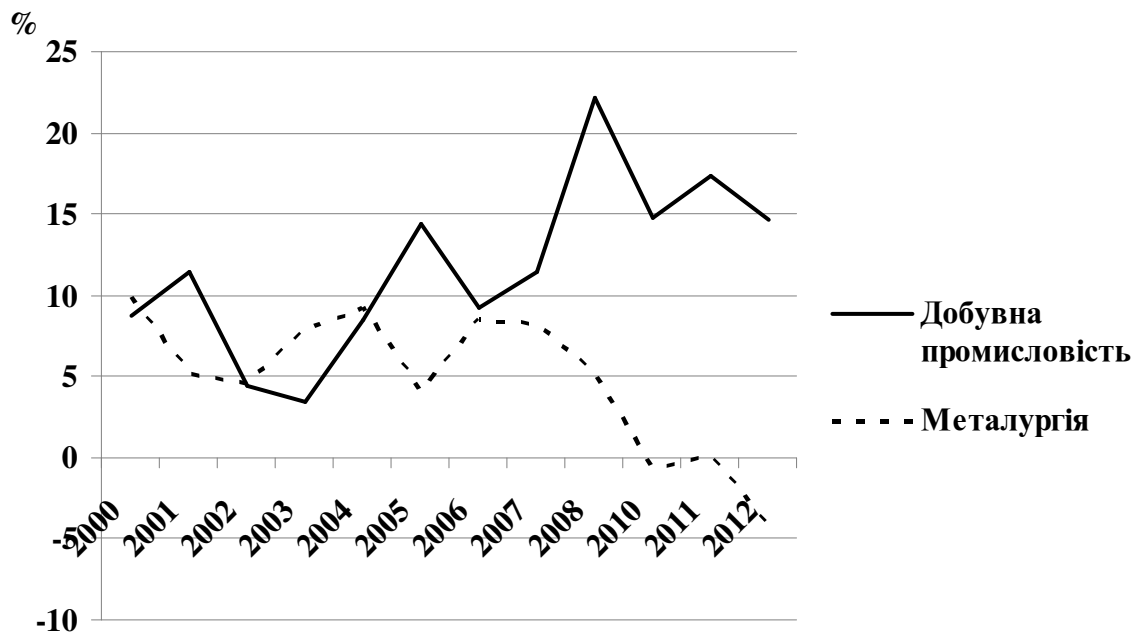

Рис. 3. Динаміка рентабельності операційної діяльності підприємств добувної та металургійної промисловості в Україні, 2000—2012 рр.

Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [15].

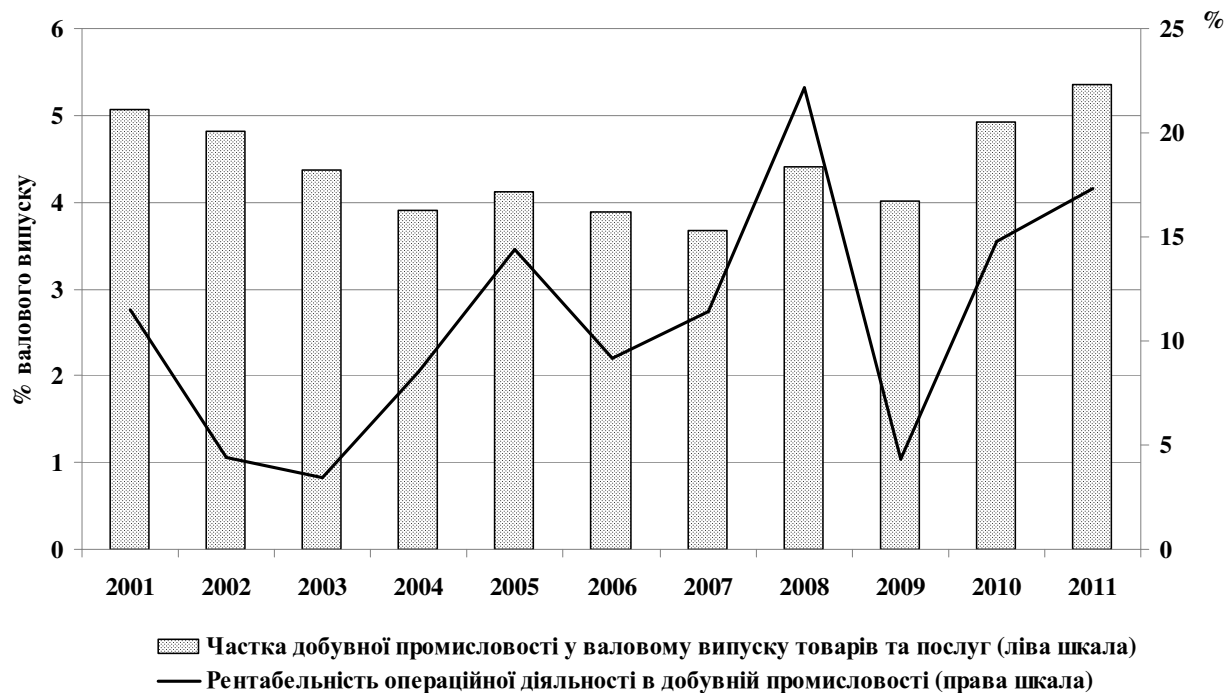

Рис. 4. Аналіз взаємозалежності зміни рентабельності в добувній промисловості та частки добувної промисловості у валовому випуску товарів та послуг в Україні, 2001–2011 рр.

Побудовано автором за даними Державної служби статистики України [15].

міки у відповідності до системи наявних абсолютних та відносних конкурентних переваг країни, а про спонтанний ринковий порядок організації національної економіки, єдиним направляючим фактором в якому виступає ринкова влада.

ВИСНОВКИ

Посилення ринкової влади в межах окремих релевантних ринків, її зростання поза ці межі, міжринкова інтеграція до загальнонаціонального рівня й конвергенція з політичною владою в країні пояснюють, чому віднесена з перших днів незалежності до основних пріоритетів економічного розвитку структурна трансформація вітчизняної економіки досі відбувалася хаотично, а не за змальованими безліччю програм стратегічного розвитку української економіки траєкторіями. Про керувану структурну трансформацію і запровадження дієвої структурної політики в Україні йдеться у програмі Л. Кучми "Україна: поступ у XXI століття" [20], програмі В. Ющенка "Десять кроків назустріч людям" [21], програмі В. Януковича "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [22]. Однак на сьогодні це — лише декларації, що не супроводжуються дієвими заходами щодо їх практичної реалізації [13, с. 55]. Насправді структурна політика в нашій країні залишається вкрай пасивною, повністю підпадаючи під опис Р. Грінберга, зроблений для структурної політики Росії минулого десятиліття. Вчений пише, що в умовах, коли держава відмовляється від вибудовування структурних пріоритетів, за рахунок платників податків часто реалізуються по суті нелегітимні переваги, які формуються головним чином відповідно до лобістського потенціалу носіїв тих чи інших групових, або, у буквальному сенсі, приватних інтересів [23, с. 15].

А тому сьогодні, через 13 років після затвердження першої з перерахованих програм, ми все ще знаходимося на старті структурних реформ, що вкрай необхідні вже не просто для розвитку, але для виживання національної економіки. При цьому не слід боятися, що активна структурна політика вступить у протиріччя із конкурентною, про що мовить неоліберальна економічна думка. Такий результат є лише одним із можливих. Інший полягає у посиленні міжгалузевої конкуренції за

гаманець споживача, зниженні норми вилучення економічної ренти в традиційних для української економіки галузях й послабленні негативних ефектів ринкової влади в національній економіці.

Література:

1. Шинкарук Л.В. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія [Текст] / В. Геєць, Л. Шинкарук, Т. Артёмова та ін.; За ред. Л. Шинкарук. — К.: НАН України, Ін-т екон. та прогнозув., 2011. — 696 с.
2. Кваснюк Б.Є. Структурна перебудова економіки та її ресурси [Текст] / Б.Є. Кваснюк // Економіка України. — 2003. — № 11. — С.18—28.
3. Крючкова І.В. Структурні чинники розвитку економіки України [Текст] / І.В. Крючкова. — К.: Наук. думка, 2004. — 317 с.
4. Мельник А. Система інституційного забезпечення структурної трансформації національної економіки: сутнісні характеристики та проблеми формування [Текст] / А. Мельник // Вісник Тернопільського національного економічного університету. — 2012. — № 2. — С. 7—17.
5. Волинець В. Шляхи удосконалення галузевої структури економіки країни [Текст] / В. Волинець // Економіка та держава. — 2006. — № 8. — С. 32—34.
6. Єрохін С. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) [Текст] / С.А. Єрохін. — К.: Світ знань, 2002. — 528 с.
7. Dixit A. Advertising and Welfare [Text] / A. Dixit, V. Norman // The Bell Journal of Economics. — 1978. — Vol.9. — No 1. — P. 1—17.
8. Шерер Ф. Структура отраслевых рынков [Текст] / Ф. Шерер, Д. Росс; Пер. с англ. — М.: Инфра-М, 1997. — 698 с.
9. Кабраль Л. Организация отраслевых рынков: вводный курс [Текст] / Л. Кабраль; Пер. с англ. А.Д. Шведа. — Минск: Новое знание, 2003. — 356 с.
10. Далевська Н.М. Національні економічні інтереси України в умовах глобальної конкуренції [Текст] / Н.М. Далевська // Економічний часопис — XXI. — 2012. — № 11—12 (1). — С.15—18.
11. Чайка Ю. Механізми структурного розвитку національної економіки [Текст] / Ю. Чайка // Вісник Київ-

вського національного торговельно-економічного університету. — 2011. — №3. — С. 30—41.

12. Арутюнян А. Возникновение структурных изменений и их влияние на базовые экономические показатели [Текст] / А.А. Арутюнян // ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика. — 2012. — №3. — С. 55—61.

13. Мельник А. Структурна трансформація національної економіки України як чинник модернізації інституційного базису її розвитку [Текст] / А. Мельник, А. Васіна // Журнал європейської економіки. — 2010. — Т. 9. — № 1. — С. 37—58.

14. Показники діяльності банків / Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_archive_docs&crd=115&menu=104&Itemid=112

15. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

16. Structural business Statistics. [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&rcode=tin00149>

17. Міщенко В. "Голландська хвороба" на українському ґрунті (до економічної оцінки мінерально-сировинної бази) [Текст] / В. Міщенко // Економіст. — 2010. — № 12. — С. 8—10.

18. Аналітика: виробництво основних видів продукції / Портал гірничо-металургійного комплексу України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ptcor.net/analytics>

19. Бугаєнко Н.М. Державна допомога суб'єктам господарювання: дис. кандидата екон. наук: 08.00.03 [Текст] / Бугаєнко Наталія Миколаївна. — К., 2012. — 232 с.

20. Кучма Л. Україна: поступ у ХХІ століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000—2004 рр. [Електронний ресурс] / Л. Кучма // Послання Президента України до Верховної Ради України № 276 а/2000 від 23 лютого 2000 р. — Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1082.934.0>

21. Ющенко В. Десять кроків назустріч людям. [Електронний ресурс] / В. Ющенко // Програма Президента України В. Ющенко. 2005—2009 рр. — Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/docs/10kroktiv.pdf>

22. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010—2014 рр. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf

23. Гринберг Р.С. Структурная политика — безальтернативное средство модернизации российской экономики [Текст] / Р.С. Гринберг // Экономика региона. — 2007. — № 3. — С. 9—18.

References:

1. Shynkaruk, L.V. (2011), *Structural changes and economic development of Ukraine*: monograph, NAN Ukraine, Institut ekonomiky ta prognozuvannya, Kyiv, Ukraine.

2. Kvasniuk, B.E. (2003), "Structural transformation of the economy and its resources", *Economika Ukrainy*. Vol.11, pp.18—28.

3. Kriuchkova, I.V. (2004), *Structural factors of Ukrainian economy development*, Naukova dumka, Kyiv.

4. Mel'nik, A. (2012), "The system of institutional support for the structural transformation of the national economy: essential features and problems of formation" *Visnyk Ternopil's'koho natsional'noho ekonomichnoho universytetu*, Vol. 2, pp. 7—17.

5. Volynec', V.V. (2006), "The ways of improvement of industrial structure of the economy", *Economika ta derzhava*, Vol. 8, pp. 32—34.

6. Yerokhin, S.A. (2002), *Strukturalna transformatsiia natsional'noi ekonomiky (teoretyko-metodolohichnyj aspekt)* [Structural transformation of national economy (theoretical and methodological aspect)], *Svit znan'*, Kyiv, Ukraine.

7. Dixit, A. (1978), "Advertising and Welfare", *The Bell Journal of Economics*, Vol. 9, No 1, pp. 1—17.

8. Scherer, F and Ross, D. (1997), *Struktura otraslevykh rynkov* [Industrial market structure], Imfra-M, Moscow, Russia.

9. Cabral, L. (2003), *Organizacija otraslevykh rynkov: vvodnyj kurs* [Introduction to Industrial organization], *Novoe znanie*, Minsk, Belarus.

10. Dalevs'ka, N.M. (2012), "National economic interests of Ukraine in conditions of global competition", *Ekonomichnyj chasopys-XXI*, Vol.11—12, No 1, pp. 15—18.

11. Chajka, Y. (2011), "The mechanisms of national economy structural development", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu*, Vol. 3, pp. 30—41.

12. Arutjunjan, A. (2012), "Occurrence of structural changes and their impact on basic economic indicators", *ETAП: ekonomicheskaja teorija, analiz, praktika*, Vol. 3, pp. 55—61.

13. Mel'nik, A. and Vasina, A. (2010), "Structural transformation of national economy as a factor of modernization of institutional basis of it development", *Zhurnal ievropejs'koi ekonomiky*, T. 9, No 1, pp. 37—58.

14. The official site of Association of Ukrainian banks (2013), "Indices of banking activity", available at: http://aub.org.ua/index.php?option=com_archive_docs&crd=115&menu=104&Itemid=112 (Accessed 16 December 2013).

15. The official site of State statistic service of Ukraine (2013), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (Accessed 4 December 2013).

16. The official site of Eurostat (2013), "Structural business Statistics", available at: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&rcode=tin00149> (Accessed 4 December 2013).

17. Mischenko, V. (2010), "Dutch disease" on Ukrainian ground (to economic evaluation of mineral resource base)", *Economist*, Vol.12, pp. 8—10.

18. The portal of mining and metal sector of Ukraine (2013), *Analytics: production of main products*, available at: <http://ptcor.net/analytics> (Accessed 19 Feb. 2013).

19. Buhaienko, N.M. (2012), *State Aid to business entities. PhD Thesis, Economics and management of national economy*, Kyiv National University of Trade and Economics, Ukraine.

20. Kuchma, L. (2000), *Ukraine: postup u XXI stolittia. Stratehiia ekonomichnoi ta sotsial'noi polityky na 2000—2004*. [Ukraine: step to XXI century. The strategy of economic and social policy]. The letter of President of Ukraine to Ukrainian Parliament № 276 а/2000, 23 February 2000, available at: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1082.934.0> (Accessed 20 December 2013).

21. Yuschenko V. Desiat' krokiv nazustrich liudiam. [Ten steps towards people] The program of President of Ukraine V. Yuschenko 2005—2009, available at: <http://www.president.gov.ua/docs/10kroktiv.pdf> (Accessed 20 December 2013).

22. Zamozhne suspil'stvo, konkurentospromozhna ekonomika, efektyvna derzhava (2010). *Prohrama ekonomichnykh reform na 2010—2014. Prosperous society, competitive economy, effective state: The program of economic reforms 2010—2014*, available at: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf (Accessed 20 December 2013).

23. Grinberg, R.S. (2007), "Structural policy — single option mean of Russian economy modernization" *Economika regiona*, Vol. 3, pp. 9—18.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2014 р.